

**MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA
I VODNOGA GOSPODARSTVA**

**OPERATIVNI PROGRAM RAZVITKA GOVEDARSKE
PROIZVODNJE U REPUBLICI HRVATSKOJ**

ZAGREB, srpanj 2004.

1. UVOD

Govedarska proizvodnja najznačajnija je grana stočarstva i jedna od najvažnijih grana ukupne poljoprivredne proizvodnje. Osim što se u sustavu govedarske proizvodnje osiguravaju neki izuzetno značajni proizvodi (mlijeko i meso) njezina je važnost posebice naglašena zbog komplementarnosti s ratarskom proizvodnjom. Uz to što su goveda veliki potrošači ratarskih proizvoda oni u značajnoj mjeri doprinose prirodnom povećanju plodnosti tla.

Proizvodnja mlijeka u Europskoj uniji jedna je od rijetkih poljoprivrednih proizvodnji (uz vino i masline te dijelom šećer) koja je ograničena kvotom, te se stoga njoj u svim zemljama Unije posvećuje posebna briga. U većini poljoprivredno razvijenih zemalja stanje razvoja govedarske proizvodnje objektivna je mjera stanja ukupne poljoprivrede.

Kako bi se osigurala veća konkurentnost domaće proizvodnje, povećao njezin obujam te stvorio povoljniji položaj pri ulasku u Europsku uniju, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva izradilo je Program razvitka govedarske proizvodnje u Republici Hrvatskoj. Program je sačinjen kao integralni projekt iz kojeg je na temelju raspoloživih podataka i bilance potreba izrađena projekcija njegova razvoja uvažavajući pri tome ekonomske pokazatelje cjelovite isplativosti te isplativosti pojedinih proizvodnih sustava.

2. SADAŠNJE STANJE GOVEDARSKE PROIZVODNJE

Sadašnje stanje govedarske proizvodnje ne osigurava mogućnost učinkovitog razvoja u idućem razdoblju. Male proizvodne jedinice (oko 3 grla po farmi) i niska razina proizvodnje mlijeka (oko 2.600 litara po kravi) ne mogu osigurati konkurentnost govedarstva u uvjetima otvorenog tržišta, pa je Republika Hrvatska, unatoč značajnoj državnoj potpori mliječnom sektoru, i dalje prisiljena uvoziti mlijeko i meso kako bi zadovoljila vlastite potrebe.

Tablica 1. Kretanje proizvodnje govedarskih proizvoda

Govedarski proizvod	1991	1995	2000	2001	2002
Prirast goveda tona	76.000	65.000	62.908	56.387	68.402
Mlijeko .000 lit	748.908	571.511	602.634	634.519	674.767

Uzme li se u obzir da u Europskoj uniji proizvodnja mlijeka premašuje razinom njihove potrebe te da su zbog toga svakoj zemlji određene proizvodne kvote postoji mogućnost da bi one dodijeljene Republici Hrvatskoj zbog sadašnjeg niskog obujma proizvodnje mogle biti vrlo niske i nedostatne za budući razvoj ove grane stočarstva.

Kako bi govedarska proizvodnja postala konkurentna na otvorenom tržištu i u cijelosti zadovoljila domaće potrebe za mlijekom i mesom nužno je u govedarstvu uspostaviti nove proizvodne sustave koji će se veličinom proizvodne jedinice (farme), razinom proizvodnje te primjenom tehnološkog procesa moći nositi sa proizvodnim sustavima drugih razvijenih stočarskih zemalja, prije svega onih iz Europske unije.

3. BILANCA PROIZVODNJE MLIJEKA I MESA

Da bi se utvrdio optimalan razvoj govedarske proizvodnje sačinjena je projekcija potreba govedarskih proizvoda (mlijeko i meso) uzimajući pri tome u obzir da će sadašnja potrošnja od 181 lit. mlijeka i 10,89 kg govedeg mesa porasti te na kraju provedbe Programa iznositi 200 litara za mlijeko odnosno 14 kg za meso. Pri tome se dala posebna pozornost nalaženju potrebnog broja grla za ostvarenje planirane proizvodnje mlijeka i mesa.

Tablica 2. Planirani obujam proizvodnje mlijeka te struktura farmi

Kategorija farme	Broj farmi	Broj krava	Proizvodnja mlijeka (litara)	
			Po kravi	Ukupno
Male farme (4 krave)	42.300	169.200	2.500	423.000.000
Adaptirane farme (15 krava)	6.000	90.000	4.500	405.000.000
Specijalizirane farme (40 krava)	1.200	48.000	6.000	288.000.000
Specijalizirane velike farme (600 krava)	20	12.000	7.000	84.000.000
Ukupno	49.520	319.200	3.759	1.200.000.000

Navedena proizvodnja mlijeka od 1.200.000.000 litara osigurava uz otkup od 900.000.000 litara prosječnu potrošnju po stanovniku od oko 200 litara te potrebe u turizmu, uz uvjet da je uvoz jednak izvozu.

Provedbom Programa povoljno će se promijeniti struktura proizvodnje mlijeka što je vidljivo iz tablice 3.

Tablica 3. Učešće farmi iz Programa u ukupnoj proizvodnji mlijeka

Pokazatelji	Broj farmi	Broj krava	Proizvodnja mlijeka (litara)	
			Prosječno po kravi	Ukupno
Ukupno	49.520	319.200	3.759	1.200.000.000
Iz Programa	7.220	150.000	5.180	777.000.000
%	14,60	47,00	-	64,81

Iz tablice je razvidno da će se Programom kojim je obuhvaćeno 14,6 % farmi i 47,0 % krava uz prosječnu proizvodnju od 5.180 litara mlijeka po kravi osigurati 64,81 % njegove ukupne proizvodnje.

Tablica 4. Planirani obujam i struktura proizvodnje govedeg mesa

Stada u sustavu proizvodnje	Broj krava	Broj teladi za tov	Ukupna proizvodnja junetine t	Broj izlučenih krava	Ukupna proizvodnja govedine t	Sveukupna proizvodnja govedeg mesa t
Mlijeka	319.200	199.340	46.885	63.840	18.195	65.080
Krava-tele	14.112	9.243	2.371	2.399	699	3.070
Ukupno	333.312	208.583	49.256	66.239	18.894	68.150

Pri izračunu potrebne količine govedeg mesa pošlo se od pretpostavke da će na kraju promatranog razdoblja prosječna potrošnja iznositi oko 14 kg po stanovniku, za što će uz planirane potrebe u turizmu, izvoz, te uvoz trebati ukupno 68.150 tona.

4. OSIGURANJE NOVČANIH SREDSTAVA ZA PROVEDBU PROGRAMA

Program razvitka govedarske proizvodnje ostvarivat će se u razdoblju do najviše 5 godina (početak provedbe drugi dio 2004. godine a završetak krajem 2008. godine). Tijekom provedbe Programa planiraju se uspostaviti slijedeći proizvodni sustavi:

- 1.200 novih mliječnih farmi prosječnog kapaciteta od 40 krava (20-100 krava),
- 6.000 postojećih adaptiranih farmi prosječne veličine 15 krava,
- 228 novih farmi proizvodnog sustava krava-tele, s prosječno 60 krava.

Iako je ovo kratko razdoblje procjenjuje se da će se Program uspješno provesti budući postoji veliki interes proizvođača za promjenu proizvodnih sustava u govedarstvu koje sa svoje strane potiču i mljekare jer im je to najbolji put osiguranja dostatnih količina kvalitetnog mlijeka potrebnog za preradu.

U ostale male proizvodne jedinice neće se značajnije ulagati jer, to zbog niza objektivnih razloga ne bi imalo opravdanje (dob proizvođača, veličina posjeda, mješovito gospodarstvo i sl.). Dio takvih farmi ostat će i dalje u sustavu proizvodnje mlijeka a one gdje se zbog razine proizvodnje neće postići konkurentnost prijeći će u proizvodni sustav krava dojlja.

Velike proizvodne jedinice (velike farme) temelje se na poduzetništvu te njihova izgradnja zavisi od procjene opravdanosti ulaganja kapitala i umješnosti raspolaganja njime od strane njegova vlasnika te stoga nisu dio ovoga Programa, ali će također biti doprinos razvoju govedarstva.

4.1. Potrebna sredstva za ostvarenje Programa

Za ostvarenje Programa razvoja govedarske proizvodnje trebat će ako se on u cijelosti ostvari uložiti kreditna sredstva koja će se koristiti za adaptaciju postojećih objekata ili izgradnju novih proizvodnih jedinica te za nabavu neophodnog broja rasplodnih grla.

Da bi se ovaj Program u cijelosti proveo unutar planiranog razdoblja treba utrošiti koristeći kreditna sredstva ukupno 2.467.594.060 kuna. Očekivana dinamika potrebitih sredstava te struktura ulaganja dani su u tablici 5.

Tablica 5. Potrebna sredstva i struktura ulaganja pri uspostavi proizvodnih sustava

Godina	Izgradnja			Nabavka grla	Ukupno
	Objekti	Oprema	Ukupno		
2004*	68.520.030	41.996.150	110.516.180	60.946.920	171.463.100
2005	287.098.330	175.963.490	463.061.820	289.421.240	752.483.060
2006	221.366.990	135.676.720	357.043.710	252.079.520	609.123.230
2007	190.388.050	116.689.450	307.077.500	216.978.240	524.055.740
2008	146.029.360	89.501.970	235.531.330	174.937.600	410.468.930
Ukupno	913.402.760	559.827.780	1.473.231.000	994.363.520	2.467.594.060

* provedba Programa počinje u drugom dijelu 2004. godine

4.2. Izvori sredstava

Provedba Programa temelji se na osiguranju povoljnih kreditnih sredstava banaka ali i drugih izvora ako se tijekom njegove provedbe utvrdi da su oni povoljniji. Tu se prije svega misli na mogućnost korištenja sredstava koja će tijekom prilagodbe našeg gospodarstva biti na raspolaganju od strane Europske unije (predpristupni fondovi).

Sredstva Državnog proračuna u dijelu kreditiranja provedbe Programa nisu predviđena što znači da ga ova ulaganja neće opterećivati.

U prvom razdoblju provedbe Program će se temeljiti u cijelosti na kreditnim sredstvima Hrvatske banke za obnovu i razvitak (HBOR), koja je izrazila spremnost za njegovo praćenje pod povoljnim uvjetima.

Investitor će sudjelovati u ostvarenju investicije putem osiguranja dijela grla za proizvodnju (postojeća grla na farmi) te rješavanjem nabave mehanizacije i kupovine zemljišta za što Programom nisu predviđena novčana sredstva. Isto tako investitor će sam osiguravati potrebna obrtna sredstva za poslovanje farme.

4.3. Uvjeti za ostvarenje kredita

Kreditna sredstva odobravat će se korisniku na razdoblje do 10 godina uz početak do 2 godine i kamatnu stopu do 5 %, što je HBOR spreman prihvatiti.

4.4. Garancije pri odobravanju kredita

Jamstvo za povrat kredita HBOR-u osiguravat će Hrvatska agencija za malo gospodarstvo (HAMAG) u vrijednosti do 50 % kreditnog zaduženja, dok će drugih 50 % jamstva preuzeti investitor (obiteljsko gospodarstvo) pri čemu će kao zalog dati izgrađeni ili adaptirani objekt te druge svoje nekretnine.

Za osiguranje rizika aktiviranja garancije od strane HAMAG-a potrebno je osigurati odgovarajuća novčana sredstva. Procjena potrebnih sredstava za osiguranje rizika garancije sačinjena je na temelju vrijednosti investicije, udjela HAMAG-a u pokriću garancije te procjeni prosječnog rizika ulaganja u ove investicije. Kako se ovdje radi o ulaganju u novu suvremenu proizvodnju koja će zbog toga biti konkurentna, gdje je dugoročno za ove proizvode osigurano tržište, te kako će se posebna briga pridati izboru investitora procjenjuje se da će maksimalni rizik korištenja garancije biti do 10 % njezine vrijednosti.

Time investitor svojom imovinom jamči kreditoru za 50 % vrijednosti investicije, a drugih 50% osigurava se iz hipoteke na izgrađenu farmu. Uzme li se u obzir da je investicija dio hipoteke to će se HAMAG u slučaju aktiviranja garancije moći dijelom namiriti vrijednošću upisane hipoteke nakon što kreditor namiri svoj dio. Ovo će doprinijeti daljnjem smanjenju stvarno utrošenih sredstava HAMAG-a za ovu namjenu i smanjenju rizika za proračun na najmanju moguću mjeru.

Tablica 6. Iznos sredstava za osiguranje rizika aktiviranja garancije

Godina	Vrijednost			Osiguranje sredstava Proračuna RH za pokriće rizika izdane garancije HAMAG-a (10 %)	Dinamika osiguranja sredstava u Proračunu RH za pokriće rizika HAMAG-a
	Ukupne Investicije	Netto investicija *	Garancija HAMAG-a (50 %)		
2004	171.463.100	128.597.325	64.298.662	6.429.866	- poček kredita
2005	752.483.060	564.362.295	282.181.147	28.218.115	- poček kredita
2006	609.123.230	456.842.422	228.421.211	22.842.121	6.429.866
2007	524.055.740	393.041.805	196.520.902	19.652.090	28.218.115
2008	410.468.930	307.851.698	153.925.849	15.392.585	22.842.121
2009	-	-	-	-	19.652.090
2010	-	-	-	-	15.392.585
Ukupno	2.467.594.060	1.850.695.545	925.347.772	92.534.777	92.534.777

* *netto investicija- iznos investicije umanjen za vrijednost potpora kapitalnim ulaganjima koje iznose 25% ukupne vrijednosti investicije*

Iz iznijetog proizlazi da će HAMAG tijekom odvijanja Programa trebati računati na potrebu osiguranja sredstava za moguće aktiviranje garancije u ukupnom iznosu za cijelo razdoblje programa od najviše 92.534.777 kuna. Pri tome treba također uzeti u obzir da se prva garancija može aktivirati nakon dvije godine od zaključenja ugovora o kreditu (početak 2 godine). Ovo znači da tijekom 2004. i 2005. nije potrebno osiguravati novčana sredstva za ovu namjenu; 2006. godina prva je godina kad ona trebaju biti na raspolaganju.

4.5. Način korištenja kredita

Kako bi se što učinkovitije koristila novčana sredstva za provedbu Programa ista se neće dati neposredno na raspolaganje korisnicima već će biti položena u banci i koristiti na temelju odobrene kupovine ovjerene od strane ovlaštene stručne službe i priloženih računa.

4.6. Korištenje sredstava potpore kapitalnih ulaganja

Sredstva kapitalnih ulaganja koje investitor ostvaruje temeljem Zakona o državnoj potpori u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu koristit će se za umanjenje visine kredita te se tako doprinosi smanjenju obveze njegova povrata.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva sačinit će izmjenju i dopunu Pravilnika o provedbi modela kapitalnih ulaganja u poljoprivredi, ribarstvu i šumarstvu gdje će propisati način ostvarivanja investicijske potpore kapitalnom ulaganju za ovu namjenu u iznosu do 25 % investicije.

Tablica 7. Procjena potrebnih sredstava potpore kapitalnim ulaganjima u razdjelu proračuna Ministarstva za provedbu Programa

Godina	Iznos kapitalnih sredstava
2004	42.865.775
2005	188.120.765
2006	152.280.807
2007	131.013.935
2008	102.617.232

U idealnoj dinamici realizacije Programa u razdoblju od 2004. do 2008. godine u Tablici 7. dan je okvirni godišnji prikaz osiguranja potrebnih sredstava za potpore kapitalnim ulaganjima, a u razdjelu proračuna Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva.

Iz navedenog proizlazi da se nakon osiguranja ovih sredstva neće trebati osiguravati dodatna sredstva iz Državnog proračuna već će se u okviru plana rezervacije sredstva određivati za svaku pojedinu godinu provođenja programa razvitka govedarstva u dijelu kapitalne potpore tim investicijama.

5. PROVEDBA USPOSTAVE PROIZVODNOG SUSTAVA

Provedba uspostave proizvodnog sustava odnosi se na pripremne radnje za osiguranje uvjeta izgradnje i adaptacije objekata, izgradnju novih i adaptaciju postojećih farmi odnosno nabavu opreme i životinja.

Provedbu koordinira i provodi Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu zajedno sa Hrvatskim stočarskim centrom (Središnje stručno povjerenstvo), te na razini županija Stručno povjerenstvo koje čine predstavnici odjela zaduženi za poslove poljoprivrede, Ureda državne uprave u županiji- služba za prostorno uređenje te županijskog zavoda za prostorno uređenje i područna veterinarska služba.

5.1. Izbor investitora

Izbor investitora obavlja stručno povjerenstvo na razini županije a konačnu odluku o odabiru investitora donosi Središnje stručno povjerenstvo.

Temeljni uvjeti izbora investitora dani su u Programu. Pri izboru se vodi posebna briga da je investitor osoba koja može valjano organizirati takvu proizvodnju glede subjektivnih i objektivnih uvjeta. Kao posebni uvjeti navode se:

- dob i obiteljska situacija,
- znanje investitora, praktično (podatak o dosadašnjem bavljenju ovom proizvodnjom i do sada postignuti rezultati) te razina stručne izobrazbe,
- spremnost investitora da pohađa seminare za stručnu izobrazbu vezanu na govedarsku proizvodnju,
- raspoloživa površina obradivog zemljišta pogodnog za proizvodnju stočne hrane,
- raspoloživa mehanizacija te potrebna ulaganja za njezinu nabavu.

Posebna će se pozornost pridati izboru investitora koji želi obaviti adaptaciju postojeće farme. Pri tome se uzima u obzir da se pod adaptacijom podrazumijevaju ulaganja u:

- proširenje smještajnog prostora ili druge infrastrukture na farmi odnosno modernizaciju postojećih objekata ako se utvrdi da je to opravdano,
- nabavu potrebne opreme za farmu,
- nabavu rasplodnih grla za prošireni dio farme ili nabavu svih grla na farmi ako je riječ o uvođenju nove pasmine u proizvodnju.

5.2. Izrada dokumentacije za gradnju i/ili rekonstrukciju

Kada stručno povjerenstvo utvrdi da je zahtjev potencijalnog investitora opravdan pristupa se izradi projektne dokumentacije koju koordinira županijsko stručno povjerenstvo.

Stručno povjerenstvo nakon završetka izrade projektne dokumentacije pruža investitoru stručnu pomoć u pribavljanju lokacijske i građevinske dozvole.

5.3. Gradnja građevina

Kako bi gradnja i rekonstrukcija građevina bila što je moguće jeftinija koordinirat će se od strane stručnog povjerenstva. Tijekom svakog kvartala na temelju podnesenih zahtjeva i procjene o broju odobrenih, stručno će povjerenstvo objaviti javni natječaj kako bi se izabrale najpovoljnije ponude za izgradnju novih objekata te iste ponudile na izbor investitorima. U slučaju adaptacija to nije uvijek obveza budući se ovdje radi o manjim investicijama.

Za određene poslove (iskop i slično) koje investitor može sam obaviti, može se iz odobrenog kredita isplatiti pripadajući iznos uz ovjeru stručne službe. Sva ostala plaćanja obavlja davatelj kredita direktno izvođaču na temelju računa ovjerenog od stručnog povjerenstva.

5.4. Nabava opreme i životinja

Nabavu opreme za farmu kao i nabavu životinja koordinirat će stručno povjerenstvo koje će prema potrebi objavljivati javni natječaj na koji se mogu javiti domaći i strani dobavljači. Na ovaj način moguće je potrebnu opremu i životinje nabaviti po nižoj cijeni a konačni će izbor biti ponuđen investitoru.

5.5. Konačni obračun ulaganja

Nakon završetka izgradnje te nabave opreme i životinja sačinit će se konačni obračun gdje će se uzeti u obzir iznos ostvarenih kapitalnih ulaganja i tako utvrditi točan iznos utrošenih sredstava kao i točno zaduženje investitora.

6. ORGANIZACIJA PROIZVODNJE

Savjetodavna će služba tijekom prve godine zajedno sa investitorom organizirati proizvodnju na farmi vodeći računa da se u ovom uvodnom razdoblju što je moguće bolje uspostavi valjani proizvodni proces.

Pri tome će se uz prilagodbu tehnologije proizvodnje posebna pozornost pridavati ekonomskom praćenju proizvodnje te uspostavi takvog sustava izvještavanja o ekonomskim rezultatima poslovanja iz kojih će se vrlo brzo vidjeti uspješnost poslovanja ili problemi koji će se pri tome javljati. Zadaća je savjetodavne službe među ostalim analizirati ove rezultate te predložiti rješenja kojima bi se eventualni negativni rezultati razriješili.

7. UČINCI PROVEDBE PROGRAMA

Ostvarenjem Programa postići će se značajni učinci koji će doprinijeti boljem položaju ove grane stočarstva:

- povećat će se ukupna proizvodnja govedarskih proizvoda te postići razina dostatna za naše potrebe, čime će prestati potreba za uvozom. Povećanjem obujma proizvodnje mlijeka dostići će se veća osnovica za određivanjem proizvodne kvote mlijeka pri pregovorima sa Europskom unijom,
- uspostavljeni proizvodni sustavi postat će konkurentni uvjetima proizvodnje u drugim zemljama, prije svega uvjetima koji postoje u Europskoj uniji,
- uspostavljeni proizvodni sustavi i specijalizacija proizvodnje osigurat će pouzdanu materijalnu osnovicu za obiteljska gospodarstva, što će doprinijeti povećanju zaposlenost stanovništva.

8. DINAMIKA PROVEDBE PROGRAMA

Kako bi se što prije započelo sa uspostavom novih proizvodnih sustava u govedarstvu potrebno je što prije započeti sa provedbom Programa te će u tom smislu Vlada Republike Hrvatske pri donošenju odluke o prihvaćanju Programa razvitka govedarske proizvodnje u Republici Hrvatskoj zadužiti:

1. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva za koordinaciju provedbe Programa koje će:
 - imenovati tijelo za koordinaciju provedbe Programa (Središnje stručno povjerenstvo),
 - imenovati Županijsko stručno povjerenstvo za provedbu Programa.
2. HBOR da osigura povoljne kreditne linije za provedbu Programa, na rok od 10 godina uz poček do 2 godine i kamatu do 5 %, uz reguliranje instrumenta osiguranja povrata kredita na način da HAMAG osigurava 50 % garancije kreditnog zaduženja a HBOR zalogom imovine nositelja kredita preuzme drugih 50 % garancije kreditnog zaduženja.
3. HAMAG da sačini garancijski program kojim će pratiti kreditne linije za provedbu Programa davanjem garancija za vrijednosti kreditnog zaduženja do 50 %.

9. ZAKLJUČAK

Uzme li se u obzir da je Program razvitka govedarske proizvodnje u Republici Hrvatskoj jasno ukazao na nužnost i opravdanost promjena proizvodnih sustava, na potrebu da se ova grana stočarstva promijeni u kratkom razdoblju, od interesa je da se on što je moguće prije počine primjenjivati.

Iako danas pred nama stoji kratko vrijeme za provedbu ovoga Programa, što znači da se suštinske promjene u govedarskoj proizvodnji moraju obaviti do ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju, držimo da se mogu uspješno provesti ako se odvijaju u okviru čvrste organizacije provedbe i dobre međusobne suradnje svih sudionika koji u tome učestvuju. U svezi sa prikazanom dinamikom ostvarivanja programa te vezanim sredstvima proračuna i HBOR-a, naglašavamo da je program otvoren, odnosno podložan promjenama i ovisi o poduzetničkoj spremnosti obiteljskih gospodarstva, a isto tako i raspoloživim sredstvima proračuna.

Mogućnosti materijalne realizacije Programa ocjenjivat će se za svaku godinu vezano za sredstva državnog proračuna, kao i kreditnih sredstava HBOR-a, te drugih izvora.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva će u tom pravcu, prezentirati etapni godišnji program na mišljenje Vladi Republike Hrvatske.

Provedbom ovoga Programa govedarskoj će se proizvodnji osigurati dobre pozicije u pregovorima sa Europskom unijom pri određivanju kvote za mlijeko, u cijelosti će se zadovoljiti naše potrebe za mlijekom i mesom te će tako naše govedarstvo postati konkurentno na otvorenom svjetskom tržištu.